

SZEMLE

50 éves a Nagy Októberi Forradalom, Útmutatók, témavázlatok, bibliográfiák, műsorjavaslatok. Bp. 1967. Népművelési Propaganda Iroda. 208 l.

A TIT, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ és a Népművelési Intézet munkatársainak jól összehangolt együttese állította össze ezt a rendkívül ügyes kézikönyvet a Nagy Október megünneplésére készülő sok ezer előadó, könyvtáros számára. A műsorok összeállítói mindent együtt, a kívánt szomszédságban találnak: a történelmi előadássorozat szervezői a lényeges időrendi adatokat, a megfelelő — nem elijesztő — tételszámú bibliográfiával; az irodalmi műsorok szerkesztői a szovjet és magyar költők forradalmi verseinek lelőhelyeit, a dramatizálásra alkalmas novellák, elbeszélésekét is a szovjet színdarabok jegyzékével együtt. Énekkarok, zenekarok, szólisták és kamaraegyüttesek vezetői számára is szolgálnak javaslatokkal és a sokféle igényű rendezőségek számára *beszerezési* forrásokkal. Terjedelmes rész foglalkozik a TIT szakosztályok programjaival és az évforduló országos jellegű rendezvényeivel; ezekhez csatlakozik a Filmjegyzék. Az évforduló országos jellegű rendezvényeinek ismertetésében találjuk az ifjúsági rendezvények, az állami népművelés és tömegszervezetek országos rendezvényeinek, fesztiváljainak és kiállításainak terveit, az állami kiadóknak ünnepi kiadványainak felsorolását. Jól használható — 1917. márc. 12 — 1960. dec. 6-ig terjedő — Eseménynaptár zárja le ezt a sokféle igényt egyszerre kielégítő segédkönyvet. A Nagy Októberi Forradalom emlékét nem egynapos emlékezéssel fogja ünnepelni az ország: a könyv javaslatainak gazdagsága hónapokra szóló ünnepi találkozók programjához nyújt sokat érő segítséget. Szerkesztették: DOMBRÁDY Lóránd (TIT), PELEJTEI Tibor (KMK), RÁCZ Zoltán (NI), felelős szerkesztő: KAMARÁS Rezső.

K. B.

Október fényei Szegeden. Bibliográfia. Összeállította PÉTER László. Szeged 1967. (A Somogy Könyvtár kiadv. 4.) 50 l.

A Nagy Októberi Forradalom szegedi visszhangjának a szegedi napisajtóban napvilágot látott dokumentumait gyűjtötte egybe a szerkesztő, négy szegedi és egy fővárosi napilapban — 1917. március 12. és 1918. október 31-e között megjelent cikkekből, versekből válogatva. Az írássok hangzónéból tisztán kihallatszik a két szegedi forradalmár költő és írónak a forradalmat féltő és a forradalomtól megittasult szava: JUHÁSZ Gyuláé és MÓRA Ferencé. Írásaikból az időrendbe szedett tételekkel szemben álló oldalakon szemelvényeket is kapunk. Általában — ismerve a forradalom szövevényes, váratlan fordulatokkal zsúfolt történetét, jó gondolat volt a cikkek felsorolásával szemben álló oldalakon egy-egy mondatban jelezni a megfelelő nap történetét.

K. B.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom a korabeli kapitalista sajtó tükrében. Budapest, 1967. Házi soksz. 36 l.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójára nyújtja át az Országgyűlési Könyvtár ezt a másfél íves, igénytelen külsejű füzetet, amelynek azonban — újságírókon, közéleti emberek kivül, akiknek elsősorban szánták — a könyvtárosok és a dokumentalisták is komoly hasznát fogják látni.

A kutatóforgalom és a könyvtári felvilágosító szolgálat egyaránt szívesen fogja látni a VÉRTES György igazgató elgondolása szerint a Világpolitikai Dokumentáció szerkesztősege által készített szöveggyűjteményt, amely az egykorú nyugati polgári sajtó termékeinek, angol, francia, német lapok válogatott cikkeinek fordítását tartalmazza a világot megrázó nagy napokról. Ezek a szemelvények az egykorú nyugati újságok állásfoglalását tükrözik a

munkások és parasztek forradalmáról — ahogy a kortárs szemével látták az eseményeket, de beállítottáguknak megfelelően eltorzítva és a háborús izgatás hullámai által elferdítve.

A gyűjtemény nagyon helyesen mindenhol az értékelést, az állásfoglalást keresi, nem az események egyszerű híreit. Mert a jelentések — mint ma is — a hírügynökségek uniformizált anyagát adják. Az értékelő cikkek viszont, még a *Matin* című párizsi lap LENINNEL vagy TROCKIJjal folytatott interjúi is, szinte háborzongatóan mutatják, mennyire hamisan ítélték meg ezek a már akkor is nagytőkés keretekben, monopóliumok vezetése alatt álló „világlapok” a helyzetet. Nem volt köztük egy sem, amely ne sietett volna bizonyítani, hogy a „maximalisták” elvesztették a játszmát, hogy Oroszországban ötven évig nem lesz újabb forradalom.

Nos, így is volt. Ötven év alatt új forradalom nem volt, de ennek az időnek a hatását meg ma is érzi a világ, a felszabadulásra, forradalomra váró egész emberiség, meg a népek igazi forradalmától rettegő kevesek is. És az Országgyűlési Könyvtár szemelvénygyűjteménye nemcsak ennek a maga nemében egyetlen forradalomnak világrengető első napjairól ad újfajta képet, de ugyanakkor a kapitalista sajtó sajtósága, ferdített tükrözési módjáról is. Újságcikkeken és ünnepi megemlékezésein kívül komoly történelmi tanulmányozásra is csábít ez az anyag, amelyre a kis kiadvány felhívja a figyelmet. Az Országgyűlési Könyvtár és más könyvtáraink napilap-anyagának nagy történelmi forrásértékét új oldalról helyezi éles világításba.

Két jelentéktelen fordítási hibára hívjuk fel a figyelmet. Egy francia lap szövegében előforduló *Nouvelle Presse Libre* újságcím mögött a *Neue Freie Presse*, a nálunk is jól ismert bécsi újság húzódik meg, ezt tehát jobb lett volna eredeti címén idézni, mint franciául. (33. l.) (Talán érdemes lett volna néhány cikket fel is venni belőle.) — És a *Times*ből idézett egyik szövegben az „Ensign” szó jelentése egyszerűen „zászlós”, tehát nem más, mint az első hadügyi népbiztos eredeti katonai rangja. (25. l.) Végül: október 25. az új naptár szerint november 7. és nem október 26. (2. l.)

A szöveggyűjteményt megelőző eseménynapár lényegesen megkönnyíti a folyamatos olvasást, de az egyes cikkek felhasználását is.

D. B.

Budzislawski, Hermann: Sozialistische Journalistik. Eine wissenschaftliche Einführung. Leipzig 1966, Bibliogr. Institut, 236 l.

A szerző a marxizmus-leninizmus alapjain álló német tudományos sajtókutatás legnagyobb alakja. Aktív újságíró volt, Carl von OSSIETZKY híres folyóiratának, a *Weltbühne*-nek a munkatársa. Amikor OSSIETZKY-t a náciak elfogták, ő menekítette a lapot Berlinből Prágába, majd Csehszlovákia német megszállása után Párizsba. Olyan munkatársakkal dolgozott együtt, mint Heinrich MANN, Bertolt BRECHT, Anna SEGHERS, Arnold ZWEIG. Végül New-Yorkba menekült s onnan folytatta vádoló antifasiszta publicisztikáját. 1948-ban hívták meg a lipcei egyetem sajtóintézetébe professzornak, azután ő lett az ugyanott létesített zszurnalisztikai fakultás dékánja. Több ízben volt az NDK népi kamarájának tagja, 1965 óta a tudományos dolgozók világszövetségének alelnöke.

Könyve a lipcei egyetemen tartott előadásainak összegezése, a szocialista alapon értelmezett zszurnalisztika első tudományos elméleti kézikönyve.

Tárgyát nem nevezi sajtótudománynak, bár tudományos rangját és jelentőségét vitathatatlanak tartja. Éppen a burzsoá tudomány hasonló ágának az elnevezés körül folyó vitáit és bizonytalanságait veszi élesen tollhegyre. A régebbi „újságtudomány” vagy „sajtótudomány” fogalma elavult, mert túl szűk: a tömegkapcsolatot szolgáló modern intézmények egész csoportja szorul ki belőle — rádió, televízió, híradófilm —, de értelem szerint nem tartozhatnak bele a hírügynökségek, a hírlaptudósítók, sőt még a folyóiratok és az illusztrált lapok sem. Nem nevezhetjük tárgyunkat „információtudománynak” és a „tömegközlés tanának” (Lehre von den Massenkommunikationen) sem — az információ, a közlés útja ugyanis számtalan csatornán át vezet, amelyek közül a periodikák, a rádió és a TV csak egyes speciális eseteket jelentenek. (BUDZISLAWSKI nem említi, hogy a retorikának, mint tömegközlési módszernek egyre gyakoribb szerepeltetése nyugati művekben ilyen összefüggésben különösen természetlennek látszik.) A BUDZISLAWSKI által is tisztelettel említett, nemrég elhunyt liberális felfogású német sajtókutató, GROTH, a „Periodik” elnevezést ajánlja: de ezt valószínűleg a német tudományos terminológia sem fogja elfogadni. És alkalmatlan a nyugat-német szakkutatók által ma általánosan elfogadott „publicisztikai tudomány” elnevezés is, mert a zszurnalisztika többet foglal magába, mint a min-

dig politikai értelmű publicisztika (pl. az újságoknak, de a rádióknak, TV-nek is, van sport- vagy divatrovatja).

A német marxisták által elfogadott és a lipcei sajtófakultás kutatótevékenységében alapul vett „Zsurnalisztika” terminus kiterjeszhető a klasszikus értelemben vett sajtó minden megjelenési formáján túl a jelen és a jövő összes tömegkapcsolati szerveire is, mert nem tagadható, hogy ami mindannyiukban közös — az eltérő műszaki és szervezeti adottságok ellenére — az éppen a zsurnalisztikai módszerek alkalmazása, a sajtóval közös feladatok betöltése más-más módon.

A zsurnalisztikáról szóló szocialista tudomány egyébként politikai-ideológiai jellegű és rendszertani helye a társadalomtudományok közt lelhető fel. A valóságot zsurnalisztikai eszközökkel és módszerekkel tárja fel és ugyanezekkel a sajátos módszerekkel törekszik az adott társadalmi valóság megváltoztatására. Nem öncélú vizsgálódás, nem egyedül a megismerésre irányul, hanem a gyakorló zsurnalisztákat (újságírókat, rádiószervezőket, TV-riportereket stb.) segíti feladatuk minél tökéletesebb betöltésében. Fő célja, tehát az újságírók oktatása és képzése — fenntartva persze, hogy elengedhetetlen a lehetőség, a képzés csak a nélkülözhetetlen elméleti alapot adja meg.

A zsurnalisztika a valóságot a történés folyamatainak közepette tükrözi — nem befajezt realitást, mint a tudomány és a művészet, hanem még alakuló, sőt átalakuló, változó valóságot. A zsurnaliszta LENIN szavával a jelen történetírója. A jelen történelmének. alapegysége pedig az *aktualitás*. Az aktualitás fogalmát elemezve BUDZISLAWSKI ismét tudatosan szembehelyezkedik a polgári tudománnyal. Az aktualitásnak tartalma is van és ez a tartalom mindig osztályjellegű. Az az aktuális, ami az osztályharcban és különösen a történelem fordulói a legfontosabb, a legjelentősebb, az események középpontjában álló, azokat vezetni hivatott osztály szempontjából. A szocialista újságíró előtt az aktualitás mindig a munkásosztály aktualitása, az, ami az osztály felszabadítását szolgálja, előre viszi. Nem pusztá kíváncsiság dönti el tehát azt, hogy mi aktuális, sem a mesterségesen felcsigázható érdeklődés, nem az úgynevezett „szenzáció” és a hozzá fűződő érzelmi tartalom.

A polgári sajtótudomány két másik formai kategóriájának, a periodicitásnak és publicitásnak BUDZISLAWSKI az aktualitás mellett csak másodlagos jelentőséget tulajdonít. A publicitásnak egyedül a mértéke fontos: a könyv és az újság publicitása között a különbség csak annyi,

hogy az újság szélesebb közönséghez szól, vagy vél szólni. A periodicitás pedig — és ez különösen a legmodernebb tömegkapcsolati szervezeteknél van így — oly mértékben válik sűrűvé, hogy a valóságban már helyesebb volna *kontinuitásnak* minősíteni. (Itt kiegészíthetjük BUDZISLAWSKI fejtegetését azzal, hogy a tiszta periodika típusát pl. a könyvtárak gyakorlata is kénytelen kitágítani: egyre több kiadványfajta törekszik folyamatos, minél sűrűbb megjelenésre; sőt könyv is van már, amely beilleszthető lapokkal egészül ki időnként, hogy az időt követni tudja.)

A BUDZISLAWSKI-féle értelmezésben, — természetesen a marxizmus-leninizmus után, amely a tudományos zsurnalisztikának is elengedhetetlen alapja, és amelynek jelentőségét e szempontból mind a gyakorlati újságíró, mind a zsurnalisztikai tudomány kutatója szempontjából külön fejezetben elemzi a szerző — a zsurnalisztikai megismerés fő alapja a történelem. A zsurnalisztika a maga speciális tárgyát elsősorban történelmileg közelíti meg, a sajtó lényegét annak történelmén keresztül ismeri meg. A történelmi módszert — persze külön súllyal a jelenre, a kortörténetre koncentrálva — fölébe helyezni a technikai-statisztikai módszereknek, bár ezeket sem veti el.

Különös élességgel hangsúlyozza BUDZISLAWSKI a sajtó és az irodalom összefüggéseit. Különbözőségük alapja a visszautkröződés más-más módjában rejlik, mint azt már fentebb jeleztük. Összefüggésük legfőbb biztosítéka azonban maga az újságírói egyéniség: az újságíró nem valamilyen alsóbbrendű, „be nem fejezett” író: a zsurnalisztikai műfajok nem kisebb értékűek az irodalmiaknál. Athatják és megtermékenyítik egymást, és itt az irodalmi publicisztikának, a sajtó belletrisztikus műfajainak van különösen nagy szerepük.

Külön fejezetben szól a műfajok jelentőségéről. Mindig társadalmi szükséglet áll egy-egy műfaj kialakulása mögött. A műfajoknak megvannak sajátos törvényeik, határaik érintkeznek, néha egymásba is folynak, de tartásán át nem háthatók. A műfaj definícióját mégsem szabad abszolutizálni és sohasem szabad elfelejteni, hogy ugyanannak a műfajnak más a jelentősége aszerint, hogy ki és kinek, vagy milyen célnak az érdekében használja a műfaji keretet. A „szemfüles” riporter hamis polgári újságíróideálja sehol sem találkozhat a marxista szemlemben értelmezett riportműfajjal, amelynek olyan példái vannak, mint egy Egon Erwin Kisch cikkei. A műfaj értékét nem a forma hanem a tartalom dönti el. BUDZIS-

LAWSKI hármias kritérium alapján állítja fel a műfajok tipológiáját: megkülönböztet túlnyomóan *informáló* műfajokat (hír, tudósítás), túlnyomóan *érvelő* műfajokat (cikk, hírmagyarázat), és végül túlnyomóan *esztétikailag determinált* műfajokat (riport, portré, tárcsa). Sajtó és irodalom szoros kapcsolatát főleg a harmadik műfaji csoport szolgálja.

A könyv és a sajtó történetírója szempontjából a legérdekesebb fejezetek egyike a sajtószabadságról szól. Történeti és filozófiai alapvetéssel helyezi új megvilágításba a sajtószabadság polgári fogalma és marxista értelmezése közötti különbséget. A polgári forradalmak jelszavaként a sajtószabadság mint az újság- és folyóiratkiadó ipar szabadsága nyert megfogalmazást. Ez a tisztán formai értelmezés elég a feudális cenzúra megszüntetéséhez, de nem volt elég a feudális, majd a polgári állam ellenőrzésének teljes felszámolásához sem, — mert hiszen csak az előzetes cenzúrát törölte el, az utólagos megtorlás önkényességeit nem tudta megszüntetni — a kapitalizmusnak a monopóliumok felé vezető útja pedig ennek a szabadságfogalomnak az értékét katasztrofálisan megrendítette. A munkássztály sajtója, a szocialista sajtó számára a sajtószabadság fogalmát abból a filozófiai felismerésből kell levezetni, hogy a szabadság nem más, mint a szükségszerűség felismerése. Az újságíró joga, de kötelessége is számot adni a folyamatban levő történelem menetében a szükségszerűen bekövetkező új mozzanatról. A szabadság biztosítéka pedig nem a formális jog, hanem az, hogy történelmileg hivatott osztály élni is tudjon ezzel a joggal.

Csak személyesen tudtuk a fentiekben áttekinteni BUDZISLAWSKI értékes kézikönyvét. A szerző ezt a művet első sorban tankönyvnek szánta: a szokott német alaposág lapidáris, tanulásra alkalmas fogalmazással párosul. Amellett — és ez egy legfőbb értéke — hogy mindig történeti összefüggésben látja a tárgyat, törekvésének központjában nem a történelmi, de még nem is elsősorban az az elméleti kérdések állnak, hanem a gyakorlati zszurnaliszta megfelelő orientálása. Könyvének több mint felét gyakorlati problémák töltik ki — nyelvi, stilisztikai tanácsok, a tömeghatás és a tömeglélektan tudnivalói, a tömegkapcsolati eszközök gazdasági és műszaki vonatkozásai, végül a képes újságok, a rádió és televízió különleges követelményei. Am gyakorlati fejtegetéseit is a marxizmus-leninizmus elveinek következetes alkalmazása hatja át: a sajtónak lenini értelemben vett szervező feladatából vezeti le a gya-

korló zszurnaliszta feladatait, azokat az elveket, amelyek kétes esetekben a döntést kell, hogy irányítsák.

A néha már-már szinte parancsolóan sommássá váló gyakorlati előírások folyamata BUDZISLAWSKI sajtó zszurnalisztikai elményeiből fakadó néhány szép vázlat-tal tudja élvezhető, lelkesítő mederbe vezetni. Nem lehet e szempontból említés nélkül hagyni a Heinrich MANN és a Franz MEHRING zszurnalisztikai szerepét méltató részleteket.

DEZSÉNYI BÉLA

A magyar műszaki egyetemeken elfogadott doktori disszertációk jegyzéke 1958—1963. Bp. 1964—1965.

A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának szerkesztésében megjelent bibliográfiai kötetek jelentősége abban rejlik, hogy azok a műszaki jellegű kutatások rejtett, nem publikált — és éppen ezért nehezebben hozzáférhető — területeiről szolgáltatnak fontos adalékokat a tudományos tájékoztatás, illetve a további kutatás számára.

A nem publikált irodalom köréből a tudományos igényű kutatómunkán alapuló és nem egyszer jelentős eredményeket felmutató egyetemi doktori disszertációk figyelemmel kísérésére, anyaguk bibliográfiai, sőt ezen túlmenően tartalmi feltárására vállalkozott a BME Könyvtára, a doktori disszertációk gyűjtésével foglalkozó hazai könyvtárak közül elsőnek. Sorozatából eddig két kötet látott napvilágot, 1964-ben és 1966-ban. Az 1964-ben megjelent kötet 1958-ig visszamenőleg öleli fel valamennyi műszaki egyetem ilyen jellegű anyagát. (A hazai műszaki egyetemek 1957 óta jogosultak ismét a doktori cím odaítélésére, és 1958-ban fogadták el az első disszertációkat.) Az 1964—1965-ös évek anyagát feldolgozó második kötet bizonyossága szerint ennek a két évnél az anyaga több, mint a megelőző öt évben együttesen elfogadott dolgozatok száma. Ez a mennyiségi növekedés önmagában is jelzi a kutatások élénkülésének tendenciáját és ezzel együtt az itt lecsapódott tudományos eredmények bibliográfiai feltárásának szükségességét. A következő köteteket kétévénként kívánja megjelentetni a Könyvtár.

Az anyaggyűjtés kiterjed a Budapesti Műszaki Egyetem, a Budapesti Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem, valamint a veszprémi Vegyipari Egyetem és a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem tanszékein elfogadott valamennyi dolgozatra. Az előszó tanúsága szerint a köte-

tek az említett egyetemek közös munkájának eredményeként jöttek létre — a koordinálási és szerkesztési munka a BME Könyvtárának érdeme.

A bibliográfia nemcsak törekvései miatt érdemel említést; szerkesztési szempontjai, melyek a gyakorlatban jól használható tájékoztatási segédletté teszik, szintén figyelemre méltóak. Mindkét kötet azonos elvi és szerkesztési alapokon nyugszik — a második kötetben található kisebb változtatásokat (szerzők személyi adatainak kiegészítése, bírálók feltüntetésé) az első kötet gyakorlati használatának tapasztalatai indokolják. Szerkezetét az elfogadó egyetemek sorrendje határozza meg. Mivel a hazai műszaki egyetemek profilja eléggé differenciált, ez a beosztás nagyjából szakok szerinti rendszerezésnek is tekinthető. A szakok szerinti beosztást azonban nem viszi következtetesen végig, s a nagyobb szakokon belül már a szerzők nevének alfabetikus rendjében követik egymást a disszertációk.

A leírások közlik a disszertációk valamennyi lényeges adatát, amelyek szerzőjének azonosítására, készítésének (nem pedig elfogadásának!) idejére, bírálóra s nem utolsó sorban tartalmi feltárására vonatkoznak. A címeket az eredeti mellett angol, német és orosz fordításban is közli, mint ahogyan a kötetek címe, tartalomjegyzéke és előszava is az említett három nyelven íródott. Feltünteti az ETO szakjelzeteket is. A pontos címadatok közlése mellett figyelme a dolgozatokban előforduló bibliográfiai felsorolások jelölésére is kiterjed, sőt a BME Könyvtárban megtalálható disszertációk raktári jelzetét is közli.

A bibliográfia gyakorlati használhatóságának legfőbb biztosítékát kétségtelenül a címleírászt követő szakszerű, részletes annotációk képezik, amelyek — ezúttal csak magyar nyelven — kitérnek a dolgozat témakörének, eredményeinek, sőt nem egyszer szerkezeti tagolásának ismertetésére, képlettek, egyenletek közbeiktatásával, ahol ez szükségesnek látszik. Külön érdekességük, hogy ahol lehetőség kínálkozik, utalnak a gyakorlati felhasználás lehetőségeire is.

A köteteket a használhatóság megkönynyítése érdekében név- és tárgymutató illetve a bíráló szakemberek mutatója egészíti ki.

A kötetek felépítésében egyetlen problémaként a szerkezeti beosztást említhetjük meg. Bár az egyetemek szerinti csoportosítás, mint erre már utaltunk, nagyjából szakok szerinti csoportosítás-hak is tekinthető (gépészet, építészet, könnaszat stb.) az ezt követő betűrendes be-

osztás következtében mégis szétszóródik a tematikailag egymáshoz tartozó anyag. Az egymáshoz kívánkozó témák szétszórtságát az a körülmény súlyosbítja, hogy az egyes oktatási formák által elfogadott anyag sem teljesen homogén (fizikai témákat pl. a BME és a veszprémi Vegyipari Egyetem tanszékei egyaránt fogadtak el), s ez bizonyos mértékig nehezíti a keresést. Úgy tűnik, egy szigorúbb szakrendi beosztás, amely a besorolás alapjának a dolgozatok témakörét, nem pedig az egyetemet és szerzők nevét tartja, — a bibliográfia gyakorlati használhatóságát biztosítani kívánó célkitűzéseknek jobban megfelelné. A szerkesztésnek ezt a hiányosságát a tárgymutató enyhíti ugyan, de teljes egészében nem feledteti. Szakrendi beosztás esetén viszont a névmutató teljes egészében betöltené azt a funkciót, amelyet ez esetben a szerkezet hordoz. A szakrendi beosztás feltételei amúgyis adottak, hiszen a bibliográfia közli a dolgozatokhoz tartozó ETO szakjelzeteket.

DÉR MÁRIA

Unesco handbook of international exchanges. Echanges internationaux—Répertoire de l'Unesco. Intercambios internacionales — Repertorio de la Unesco. Szpravocnik JUNESZKO po mezdunarodnum obmenam II. 1967. Páris, 1967, Unesco. 1102 p.

Az Unesco nemrég egy igen fontos kézikönyvet bocsátott ki, éspedig a nemzetközi kapcsolatokról 1965-ben már megjelentetett kézikönyv újabb, jelentősen bővített kiadását.

A kézikönyv fő célja az, hogy egyetlen kötetben tájékoztatást nyújtson a nevelésügy, a tudomány, a kulturális élet és az általános ismeretközlés körében működő nemzetközi és nemzeti szervezetek céljairól, működéséről, valamint az egyes államok közötti két- és többoldalú kulturális egyezmények hálózatáról. A kötet címe a „esere” szót tartalmazza, ezt azonban itt igen szélesen kell értelmeznünk: idetartozik a személyeknek, a kiadványoknak és az információknak mindenféle határokon túli mozgása, amennyiben ismereteknek frásban vagy képben való továbbításáról, átadásáról van szó. Mi a magyarban „nemzetközi kapcsolatokról” beszélünk és ezért mondjuk, hogy a most megjelent kötet az egész világot átfogó kulturális érintkezések, kapcsolatok legteljesebb nemzetközi adattárát vettük kezünkbe.

A kötet elején néhány elvi tanulmány a nemzetközi kulturális viszonylatok egy-egy aktuális kérdését taglalja (nemzetközi kapcsolatok a természettudományok és a műszaki élet területén, a művészeti kapaso-

latok irányai, az úrben való hírtovábbítás hatása a kulturális kapcsolatokra. stb.). Az egyes cikkek angolul vagy franciául íródtak, utánuk francia ill. angol, továbbá orosz és spanyol összefoglalók következnek.

Maga az óriási adattár két részre oszlik: előbb az ENSZ-hez tartozó, majd a többi nemzetközi szervezet sorakozik címeik, működési adataik, rövid programjuk és kiadványaik megjelölésével. Külön alfejezet sorolja fel a világ összes eddigi kulturális tárgyú többoldalú egyezményét.

A nemzetek szerint csoportosított rész nyújtja az egész kézikönyv lényegét: 131 állam és egyéb terület 4750 intézménye sorakozik országok és azokon belül fő szakcsoportok szerint. Az egyes országfejezeteket néhány fontos adat vezeti be. (Terület, népesség, hivatalos nyelv, kormányforma, vízumrendszer, külföldi látogatók számának legfrissebb adatai, külföldi diákok száma, ösztöndíjak, a rádióvevők, a televíziókészülékek és a napilapok száma.) A továbbiakban minden országfejezet két részre oszlik, az első a nemzetközi kapcsolatokat fenntartó intézményeket, a második a kulturális egyezményeket sorolja fel. Az intézménylista élen rendszerint az irányító minisztériumi hatóságok, a kultúrkapcsolatokkal foglalkozó szervek szerepelnek, majd a nevelésügy, a tudomány, az irodalom szervei, akadémiai, intézetei, a múzeumok, könyvtárak, tájékoztatói szervek, idegenforgalmi hivatalok, tömegszervezetek sorakoznak. Külön egyezményes jelek tájékoztatnak arról, hogy az egyes intézmények személyesere-kapcsolatban állnak-e a külfölddel, van-e kiadványeseréjük stb. A kulturális egyezmények listája közli az aláírást, az életbelépés dátumát, a hivatalos közlés forrását és megjelöli azt a nemzetközi szerződésgyűjteményt, amelybe a szöveget felvették.

A kötet végén lévő mutatók valamenynyire tárgyalnak nemzetközi és nemzeti szervezetet rövid neveikkel újra sorra vesznek, a keresett szerv ezúton még könnyebben megtalálható.

GOMBOCZ ISTVÁN

Stokes, Roy: Bibliographical control and service. London, Deutsch, 1965, 125, 1. A Grafton book.

STOKES a laugboroughi College könyvtárosi tanfolyamának vezető tanára. Munkáját a könyvtáros hallgatók számára írta. Alkalmazkodik benne a tantervi követelményekhez és sohasem hagyja figyelmen kívül a pedagógiai szempontokat.

Előszavában hangsúlyozza, hogy könyvről akarja vezetni, rá akarja szorítani a növendékeket, hogy mindig forduljanak közvetlenül a forrásokhoz. Éppen ezért nem is törekszik teljességre: típusokat mutat be és azok a könyvek, amelyeket megjelöl, csak példái ezeknek a típusoknak. A növendék feladata, hogy saját példáival kiegészítse a megadottakat. Németországban hűsvétkor — írja — az a szokás, hogy a házban és a kertben festett tojásokat rejtenek el. A gyermekeknek nagy öröme telik keresésükben és megtalálásukban. Ilyen élvezetes és soha meg nem unható keresés, felfedező út a bibliográfus munkája is. Erre hívja STOKES olvasóit és növendékeit.

Ez a hangulatos bevezetés azonban nem jelenti azt, hogy Stokes könyve csak szeszkeresés, vagy éppen felfedező út megtétele árán érhető és hasznosítható. Nagyon is logikusan felépítette őt fejezetben tárja elénk mondanivalóját, amely röviden bár, de felöleli a bibliográfus számára szükséges ismereteknek szinte egész problémakörét, nem felejtve el még a bibliografizálendő anyag előállítás-módjára vonatkozó kérdéseket sem. Irodalmi összeállítás és betűrendes mutató egészíti ki a könyvecskét.

STOKES munkája, bár első sorban angol anyaggal foglalkozik és az angol bibliográfusok problémáit tartja szem előtt, jól hasznosítható a mi munkánkban is, mert hiszen a bibliográfia legfontosabb kérdései mindenütt ugyanazok.

TAKÁCS MENYHÉRT

Čáda, František: Rukopisy knihovny státního zámku v Kynžvartě. Soupis rukopisu (Codices manu scripti bibliothecae castelli Kynžvart in Bohemia occidentali. Catalogus codicum) Naklad. Českoslov. akad. věd. Praha 1965. 208 p., 6 t.

Az államosított kynžvarti (kőnigswarti) műemlék-kastély könyvtárát METTERNICH osztrák kancellár alapította. A kastélynak a XIX. század harmincas éveiben történt újjáépítése után itt egyécsitette a családnak addig különböző helyeken őrzött értékes könyveit s a gyűjteményt további szerzeményekkel közel 37 000 kötetnyire gyarapította. A ma 40 000 nyomtatványt magába foglaló könyvtárban a kéziratok száma viszonylag nem nagy: alig haladja meg a másfélszázatot, de a közöttük található ritkaságok Kynžvart kéziratost fondját a méltán híres cseh kastélykönyvtárak egyik legjelentősebbjévé teszik.

A középkori kódexek javarészt az 1100-ban alapított és 1803-ban szekula-

rizált württembergi (egykori METTERNICH-uradalom területén lévő) Ochsenhausen bencés kolostorából származnak. Közülük a legrégebb egy biblia-kézirat a IX. század második feléből; rendkívül értékes egy gazdagon díszített XII. századi zsolttárkönyv, melynek két lapjáról a katalógus színes reprodukciót hoz; ugyancsak XII. századi kódex őrzi VOJTĚCH (ADALBERT) prágai püspöknek, I. ISTVÁN királyunk tanítómesterének egyetlen ismert művéről — szent Gorgonius passiójáról — az egyetlen fennmaradt másolatot. A METTERNICH-család régi bibliofil tagjának, LOTHAR trieri érseknek (1551—1623) gyűjteményével került Kynzvártra többek között néhány egykorú, forrásértékű francia, német és latin nyelvű krónika. METTERNICH kancellár idejében a kéziratok állomány vételek, de főként ajándékozások révén újabb ritkaságokkal gyarapodott. Ilyenek: bukolicus latin verseknek egy XV. századi kötete, mely BOCCACCIO tulajdonában volt, vagy Lope DE VEGA: *La reyna Maria* c. színművének unicum-kézirata, a szerző sajátkezű aláírásával. A kancellár államférfiúi működésének Kynzvártban található írásos dokumentumai: adatgyűjtések és elaborátumok, melyek egyrészt a napóleoni háborúkkal és a francia császár trónfosztásával kapcsolatosak, másrészt olaszországi államkonföderáció létesítésének tervével függnek össze. Ide tartoznak a Lombardia, Velence, Dalmácia és Szerbia gazdasági helyzetét elemző jelentések is. Közvetlenül Magyarországra vonatkozó írás nincs a gyűjteményben. Magyar származását szerzővel sem találkozzunk, kivéve METTERNICH diplomata-fiának, Richardnak feleségét, a szellemességéről és művészetpártolásáról a maga korában Európaszerte ismert SÁNDOR Paulina grófnőt, akinek egyik vázlatkönyvében saját szerzeményű francia énekeskomédiája található. A neki dedikált LISZT-autográfok, amelyeket valószínűen Kynzvártban helyeztet el, jelenleg lappanganak.

A kynzvárti kéziratok katalógusa s Csehszlovák Tudományos Akadémia égisze alatt készült. Szerkesztője, F. ČÁDA egyetemi tanár nagy műgonddal és hozzáértéssel oldotta meg feladatát. A kéziratok ana-

litikus címlírásán kívül a középkori kódexeket és az újabkori kéziratok emlékeit egyaránt sokágú annotációkkal, bibliográfiai apparátussal látta el. Így nemcsak a szóbanforgó kézirati példányokra közvetlenül vonatkozó irodalmat, adatokat közli, hanem a bennük foglalt művekhez is ad bibliográfiai utalásokat. Jelzi, ha ugyanez a szöveg más könyvtárak kézírataiban is megtalálható. Nyomatásban már megjelent írásműveknél nemcsak az újabb, hanem a régebbi kiadásokat is felsorolja, sőt utal az előkészületben levő publikációkra is. Ha valamely szöveg eddig csak ősnymtatványban látott napvilágot, megemlíti, hogy az illető inkunábulum az ország mely könyvtárában, mely jelzeten található meg. A kéziratok szövegét egybeveti a kiadásokkal s rámutat a lényeges tartalmi eltérésekre. A szerzőkről, a forrás pontos megjelölésével, életrajzi adatokat nyújt és szükség esetén kitér a mű keletkezésének körülményeire is.

Első pillantásra talán meglepő, hogy a katalógus készítője olyan kutatási munkákat is magára vállalt, amelyek általában túlhaladják a katalógus-szerkesztés szokásos kereteit, s elvégzésük már a szakutatók feladatai közé tartozik. De ČÁDA eljárása, főként azért, mert vidéki gyűjteményről van szó, indokolt, s hazai viszonylatban, vidéki kéziratgyűjteményeinknek katalógizálási programja számára is tanulságos. Lehetővé teszi, hogy a kéziratok iránt érdeklődő szakemberek már a katalógus alapján is képet nyerhessenek egy-egy darab jelentőségéről, belső értékéről; a helyben kutatók részére pedig, akiknek itt nem állnak rendelkezésre csak tudományos nagykönyvtárak nyújtotta szövegkiadások, speciális forrásművek és kézikönyvek, a katalógus adta támpontok nagyban elősegítik, megkönnyítik a munkát. Külföldi használók elébe azzal megy tovább a kiadvány, hogy a Bevezetést bő kivonatban franciául is közli, a rövidítéseket latinul is tolmácsolja s a katalógus-rész fejezeteit, valamint a terjedelmes függelékben szereplő, gondosan kidolgozott tabelláris kimutatásokat és regisztereket latin alcímekkel látja el.

J. HAJDÚ HELGA

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója

Műszaki szerkesztő: Merkly László

A kézirat nyomdába érkezett: 1967. VIII. 3. — Példányszám: 1100 — Terjedelem: 6,65 (A/5) IV

T A R T A L O M

<i>Kóhalmi Béla</i> : A Nagy Október öröksége	317
<i>Remete László</i> : A Nagy Október hatása a Fővárosi Könyvtárra	319
<i>Sz. Garai Judit—Újhelyi Gabriella</i> : A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára orosz és szovjet cserekapcsolatainak vázlatos története	325
<i>Tiszay Andor</i> : Magyar nyelvű könyvkiadványok a Szovjetunióban a két világ-háború között	334
<i>Botka Ferenc</i> : A Sarló és Kalapács Könyvtára (1930—1933)	340
<i>Terbe Lajos</i> : Ligeti Károly 1917. május 1-i beszéde az ivanovo-voznjeszenszki IZ-vesztyijában	344
<i>Tardó Lajos</i> : A magyar—oros—szovjet könyvtári kapcsolatok múltjából	346
<i>Radó György</i> : Magyar költők egy 1927. évi szovjet antológiában	350
<i>Markovits Györgyi</i> : A Szovjetunió Alkotmányának álcázott kiadása	355

KÖZLEMÉNYEK

<i>Mészáros István</i> : Egy XV. század végi tankönyv példaszövegei Mátyás királyról ...	357
<i>Dezsényi Béla</i> : A magyar újságolvasók tájékoztatása a cenzúra kijátszásával 1797-ben	364
<i>Zsoldos Jenő</i> : Marx-cikk a pozsonyi Hírnökben	367
<i>Markovits Györgyi</i> : Kassák Lajos az osztálybírótság előtt	371

FIGYELŐ

<i>Rózsa György</i> : A társadalomtudományi folyóiratok világjegyzékének harmadik kiadásáról	377
<i>Szentmihályi János</i> : A tudományos tájékoztatás szakembereinek képzéséről tartott nemzetközi konferencia	379
<i>Da.</i> : Egy francia könyvtáros emléke	383
(—): A könyv nemzetközi ünnepe	383
<i>D. B.</i> : A brémai állami könyvtár sajtótörténeti osztálya	384
<i>Gombocz István</i> : World Index of Scientific Translations	385

SZEMLE

50 éves a Nagy Októberi Forradalom. Bp. 1967. (Ism. K. B.)	386
Október fényei Szegeden. Szeged, 1967. (Ism. k. b.)	386
A Nagy Októberi Szocialista Forradalom a korabeli kapitalista sajtó tükrében (Ism. <i>Dezsényi Béla</i>)	386
<i>Budzislawski, H.</i> : Sozialistische Journalistik; (Ism. <i>Dezsényi Béla</i>)	387
A magyar műszaki-egyetemen elfogadott doktori disszertációk jegyzéke 1958—1963. (Ism. <i>Dér Mária</i>)	389
Unesco Handbook of international exchanges (Ism. <i>Gombocz István</i>)	390
<i>Stokes, R.</i> : Bibliographical control and service (Ism. <i>Takács Menyhért</i>)	391
<i>Čada F.</i> : Rukopisy knihovny státního zámku v knižvartě (Ism. <i>J. Hajdú Helga</i>) ..	391

TABLE DES MATIÈRES

<i>B. Kóhalmi</i> : L'héritage de la Révolution d'Octobre	317
<i>L. Remete</i> : La Révolution d'Octobre et la Bibliothèque Municipale de Budapest ...	319
<i>J. Garai — G. Újhelyi</i> : Les relations d'échange et la Bibliothèque de l'Académie Hongroise des Sciences	325
<i>A. Tiszai</i> : Édition en langue Hongroise de l' URSS 1917—1944	334
<i>F. Botka</i> : La „Bibliothèque de Sárló és Kalapács” (revue communiste hongroise „Faucille et Marteau”) 1930—1933)	340
<i>L. Terbe</i> : Le discours du premier mai 1917 de Károly Ligeti publié dans le journal „Ivestiya” édité à Ivanovo—Vosniesensk	344
<i>L. Tardý</i> : Quelques documents sur l'histoire des relations des bibliothèques hong- roises et russo-soviétiques	346
<i>Gy. Radó</i> : Poètes hongrois dans une anthologie soviétique éditée en 1927	350
<i>Gy. Markovits</i> : L'édition clandestine de la Constitution Soviétique à Budapest en 1937	355

CONTRIBUTIONS HISTORIQUES

<i>I. Mészáros</i> : Un livre d'école de la fin du XV ^e siècle	357
<i>B. Dezsényi</i> : Une information française dans un journal hongrois de la fin du XVIII ^e siècle, parue sans censure	364
<i>J. Zsoldos</i> : Un article de Marx dans le journal „Hírnök” (Courrier) édité à Pozsony	367
<i>Gy. Markovits</i> : L. Kassák devant le tribunal du régime Horthy	371

CHRONIQUE

<i>Gy. Rózsa</i> : Troisième édition de la liste mondiale des revues des sciences sociales	
<i>J. Szentmihályi</i> : Conférence internationale sur l'éducation des spécialistes de l'in- formation scientifique	379
<i>Da.</i> : Jean Porcher	383
(—): La fête internationale du livre	383
<i>B. D.</i> : La section de l'histoire de la presse dans la bibliothèque d'État à Bremen	384
<i>I. Gombocz</i> : World Index of Scientific Translations	385

COMPTE-RENDUS CRITIQUES

50 éves a Nagy Októberi Forradalom Bp. 1967. (B. K.)	386
Október fényei Szegeden. Szeged, 1967. (b. k.)	386
A Nagy Októberi Szocialista Forradalom a korabeli kapitalista sajtó tükrében (<i>B.</i> <i>Dezsényi</i>)	386
Budzislawski: Sozialistische Journalistik (<i>B. Dezsényi</i>)	387
A magyar műszaki egyetemeken elfogadott doktori disszertációk jegyzéke 1958—1963 (<i>M. Dér</i>)	389
Unesco Handbook of international exchanges (<i>I. Gombocz</i>)	390
Stokes, R.: Bibliographical control and service (<i>M. Takács</i>)	391
Čáda, F.: Rukopisy knihovny zámku v Knižvarte (<i>H. J. Hajdú</i>)	391

A kiadvány előfizethető a POSTA KÖZPONTI HÍRLAPIRODÁNÁL, Budapest V.,
József nádor tér 1. és bármely postahivatalban. Csekk számlaszám egyéni: 61.257,
közületi 61.066. MNB eryszámlaszám: 8.

Előfizethető és példányonként megvásárolható
az AKADEMIAI KIADÓ-nál, Budapest V., Alkotmány u. 21,
telefon: 111-010, Csekkbefizetési számla: 05.915.111—46
MNB eryszámlaszám: 46,
az AKADEMIAI KÖNYVESBOLT-ban, Budapest V., Váci u. 22.
Telefon: 185-612

Előfizetési díj
egy évre: 60,— Ft